

izvješća – *informationes*

IZVJEŠĆE SA 4. MEĐUNARODNOG SIMPOZIJA EUROPSKOG
DRUŠTVA ZA KATOLIČKU TEOLOGIJU U GRAZU I MARIBORU
(25. – 29. kolovoza 2001.)

Željko TANJIĆ, Zagreb

Gradovi Graz (Austrija) i Maribor (Slovenija) bili su od 25. do 29. kolovoza 2001. mjesto održavanja i domaćini 4. Međunarodnog simpozija Europskog društva za katoličku teologiju (EDKT). Simpozij, koji se redovito održava svake treće godine, okupio je ove godine pod naslovom »Biti katolički u Europi. Čemu teologija?« više od dvjesto teologa iz dvadeset i četiri zemlje Europe i svijeta, među njima i desetericu iz naše zemlje i BiH, većinom članova Hrvatske sekcije EDKT (Đuro Zalar, Tomislav Z. Tenšek, Nikola Hohnjec, Adalbert Rebić, Slavko Platz, Nikola Dogan, Marko Josipović, Franjo Topić, Tonči Matulić, Željko Tanjić).

Iza naslova ovogodišnjeg simpozija naziru se tri glavne tematske cjeline koje su vodile organizatore i sve članove EDKT u njegovoj pripremi. Simpozij koji se održavao na granici između zapadne i srednjo/istočne Europe nastojao je istaknuti važnost povezanosti između teologa iz zapadne Europe i onih kojih je teološko promišljanje i djelovanje prožeto življenjem u komunističkim i postkomunističkim zemljama kao i otvorenosti za njihove stavove i iskustva u teološkom radu, polazeći od činjenice da ne samo teolozi sa zapada obogaćuju svojim radom kolege u postkomunističkim društvima, nego i teolozi iz tih zemalja mogu biti izvor važnog doprinosa europskoj teološkoj misli. Iste važnosti svakako je bila i ostvarena namjera promišljanja uloge teologije i teološke misli u kontekstu europskog procesu ujedinjenja i u tom vidu pitanje odnosa između teologije i učiteljstva, napose u svjetlu dokumenata Kongregacije za nauk vjere »Ad tuendam fidem« i »Dominus Iesus«.

Simpozij je započeo euharistijskim slavljem u katedrali u Grazu kojim je predsjedao biskup biskupije Graz dr. Egon Kapellari, a propovijedao je praški nadbiskup, kardinal Miroslav Vlk, koji je, istaknuvši važnost suradnje između učiteljske i teološke službe u Crkvi, pozvao teologe na oslušivanje poticaja koji dolaze od strane učiteljstva. Veliku ulogu u teološkom radu, istaknuo je kardinal, ima osobno svjedočanstvo svakog pojedinog teologa. Pozdravljajući sve prisutne predsjednik EDKT prof. dr. Gerhard Larcher, dekan Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Grazu, istaknuo je kako je Crkva po svom poslanju sigurno prvi »globalni igrač«, i kao takva model kako globalizacija može biti po-

vezana sa regionalnim posebnostima. Da bi se to moglo uvjerljivo svjedočiti unutar opće Crkve mora rasti važnost i uloga mjesnih Crkavâ, a upravo se sadašnjem crkvenom trenutku postavlja pitanje da li se ozbiljno uzima u obzir njihovo značenje i da li je Crkva dovoljno participativna i sinodalna.

U nedjelju, 26. kolovoza, pod tematskim naslovom »Fascinirajuća mnogostrukost katoličkog u Europi« tijekom prijepodneva održana su dva glavna predavanja. Otto Kallscheuer, filozof i politolog, govoreći na temu »Biti katolički u Europi. Kulturno-političke perspektive«, pružio je pogled na tu problematiku iz perspektive jednog ne teologa naglasivši važnost različitih međusobnih prožimanja katoličkih tradicija i ostalih gibanja koji su doprinijeli stvaranju europske misli i civilizacije. Po njegovom mišljenju za daljnju prisutnost katoličkog u Europi važna je upravo mnogostrukost njegovih izričajnih oblika i načina djelovanja u svim ambivalentnostima, bez kojih bi katoličko moglo postati samo beživotan pojam bez utjecaja na oblikovanje budućnosti. Na njegovo se predavanje nadovezalo ono prof. dr. Petera Hünnermana, poznatog njemačkog teologa iz Tübingena, osnivača EDKT i njegovog počasnog doživotnog predsjednika, »Katolicizam u Europi. Njegova mnogoobličnost i budućnost. Ekleziološka perspektiva« u kojem je predavač polazeći od organiziranja katolika laika u drugoj polovici devetnaestog stoljeća i prvoj polovici dvadesetog u nekim zemljama (Njemačka, Francuska, Poljska) podvukao kako je to organiziranje, koje je teklo neovisno od, ali u suradnji sa crkvenom hijerarhijom u bitnome osmislilo prisutnost katoličkog u Europi u svojim glavnim naznakama poticaj za novo organiziranje katolika u Europi kao izričaj spremnosti na novu evangelizaciju, ali na temelju sadašnje društvene i duhovne situacije u Europi. Kao bitan unutar crkveni preduvjet uspješnog organiziranja i djelovanja prof. Hünnerman je naglasio nužnost promjena u ekleziološkom smislu: odnosu laika i učiteljstva potrebno je omogućiti prostor zdrave napetosti i međusobnog ispreplitanja, potrebno je poraditi na većoj ulozi mjesnih Crkava i sinodalnosti, ali je nužna i promjena u shvaćanju i obnašanju crkvenih službi i to na temelju cjelovitog, a ne uskog i jednostranog tumačenja dokumenata II. vatikanskog sabora.

Poslijepodnevni rad, nakon diskusije i ručka, nastavljen je u radnim skupinama koje su s različitih stajališta razrađivale tematski okvir prvoga dana. Uvečer istoga dana zemaljska poglavarica Štajerske gđa. Waltraud Klasnic organizirala je u prostorima grackog dvorca prijem za sudionike simpozija. U pozdravnom je govoru kazala da se otvoreno zalaže za proširenje Europe, jer je Europa jedinstven kontinent i nema potrebe za granicama. Zahvaljujući za podršku i prijem prof. dr. Janez Juhant, profesor filozofije na Teološkom fakultetu u Ljubljani i jedan od potpredsjednika EDKT, zahvalio je u ime slovenskih i hrvatskih članova na potpori koju je Štajerska i cijela Austrija pružila Hrvatskoj i Sloveniji tijekom »agresije jugoslovenske armije«. Tom je prigodom i biskup dr. Kapellari održao nagovor o odnosu Europe i Crkve istaknuvši kako u sadašnjem europ-

skom trenutku Crkva i teologija imaju obvezu buditi i držati budnim osjetljivost za Boga i njegovu prisutnost. Upravo je Bog, mišljenja je on, stranac pred mnogim vratima u Europi. Stoga je nužno da se teolozi aktivno uključe u izgradnju Europe kako bi jačao život i briga za slabe i isključene.

U ponedjeljak, 27. kolovoza radni naslov dana glasilo je »Crkveno učiteljstvo: istovremeno kamen spoticanja i mogućnost«, a treće glavno predavanje »Borba za katolicitet teologije« održala je poznata njemačko-američka feministička teologinja prof. dr. Elisabeth Schüssler-Fiorenza. Polazeći od shvaćanja pojma »katolički« kao sveobuhvatnog, pluralnog, multikulturalnog, ali i multireligioznog pojma prof. Schüssler-Fiorenza je istaknula da se pitanje katoliciteta Crkve i teologije ne može odvojiti od pitanja uloge žene u Crkvi i društvu, a time niti od pitanja feminističke teologije. Govoreći kritički o načinu vršenja i tumačenju uloge učiteljstva od strane rimske kurije mišljenja je da takvo djelovanje poziva na ozbiljnu diskusiju u crkvenoj bazi o potrebi učiteljstva koje bi »dalo moć« svima onima koji su iz te službe isključeni. Osobito negativno je ocijenila stavove iznesene u »Dominus Jesus« o pluralističkoj teologiji religija i »inkluzivnom govoru« u liturgiji.

Michael Denken, profesor sistematske teologije i dekan Katoličko-teološkog fakulteta u Strasburgu održao je predavanje kojega je naslov istovjetan radnom naslovu dana »Crkveno učiteljstvo: istovremeno kamen spoticanja i mogućnost«. Iznoseći činjenicu da je kriza autoriteta u Crkvi dio sveopće krize autoriteta francuski je teolog istaknuo kako bi za Crkvu bilo dobro da i žene imaju pristup učiteljskoj službi već i zbog činjenice da je bez njih polovica Crkve isključena iz vršenja službe koja je nosilac autoriteta. Stoga je za teologe nužno prihvatiti rizik kritičkog razmišljanja, ali ostajući u povezanosti s biskupima. Pri tome je citirao nadbiskupa Strasbourga Josepha Dorea za kojega je teolog »virtuoz u zajedničkom radu s učiteljstvom«. Jasno je istaknuo da je uloga učiteljstva nezamjenjiva, ali i ono mora biti svjesno da stoji u službi Riječi Božje, a ne pored ili iznad nje.

U poslijepodnevnom dijelu rad je nastavljen u pet radnih skupina. U jednoj od njih izlaganje pod naslovom »Aporije katoličko-pravoslavnog dijaloga na teritoriju ex-Jugoslavije« imao je i prof. dr. Tomislav Z. Tenšek s Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu. Govoreći o toj problematici naglasio je da se za uspješan ekumenski dijalog na ovim prostorima trebaju ispuniti četiri preduvjeta: 1. Oproštenje i pomirenje između dviju sestrinskih Crkava na svim nivoima na temelju duha i principa Evanđelja; 2. Striktno dijeljenje ekumenizma od svakodnevne politike i negativnih nasljeđa; 3. Nastavak »duhovnog ekumenizma« kroz molitvu i žrtvu za bolje razumijevanje i međusobno povezivanje među vjernicima; 4. Promicanje međusobnog aktivnog sudjelovanja u dijalogu ljubavi i nauka.

Osim rada po radnim grupama održana je plenarna diskusija na temu »Dominus Jesus i poslanje iz Graza (2. ekumenski skup) s predstavnicima pravoslavne i evangeličke Crkve i teologije. Pored uglavnom kritičkih tonova na račun doku-

menta Kongregacije za nauk vjere, poglavito u perspektivi zaključaka velikog ekumenskog skupa u Grazu 1997., čulo se i pozitivno vrednovanje dokumenta iz perspektive predstavnika Rumunjske pravoslavne Crkve koji je za ekumenski dijalog s pravoslavnom Crkvom istaknuo važnost činjenice da se dokument služi tekstom nicejsko-carigradskog vjerovanja bez »Filioque« i da se ne spominju zaključci koncila u Firenci (1439.–1445.). Osim toga on je napomenuo da je nekako u isto vrijeme i Sinod Ruske pravoslavne Crkve izdao dokument o ekumenizmu u kojem se mogu naći mnoge zajedničke točke sa »Dominus Jesus«. Zanimljivo je pak da je taj dokument prošao gotovo nezapažen i bez ikakvog komentara od strane javnosti.

Četvrti dan – 28. kolovoz – cjelokupni se simpozij preselio na teritorij Slovenije, u Maribor, čime se zapravo simbolički i stvarno željelo istaknuti važnost brisanja granica i u teološkom svijetu i misli između pojedinih regija u Europi, ali i važnost teološke misli nastale u zemljama koje su doživjele komunističku diktaturu. Peto glavno predavanje »Katolička teologija između samoupravnog komunizma i nacionalnog liberalizma« koje su zajednički izradili prof. dr. Janez Juhant s Teološkog fakulteta u Ljubljani i prof. dr. Stjepan Kušar s Katoličkog bogoslovnog u Zagrebu, a koje se bavilo situacijom Crkve i teologije u Sloveniji i Hrvatskoj iznio je prof. dr. Juhant. Orisavajući povijesni presjek situacije Crkve u Sloveniji i Hrvatskoj pod komunističkom vladavinom, prijelomne trenutke prve polovice devedesetih godina prošlog stoljeća i nastale probleme prof. dr. Juhant je istaknuo sličnosti i razlike u položaju Crkve i teologije u Sloveniji i Hrvatskoj. Pokušavajući otvoriti perspektive za daljnji razvoj predavač je na temelju analize istaknuo kako se kršćani i drugi građani postmarksističkih država osjećaju u zrakopraznom prostoru, bez perspektive i nade s posljedicama marksističkog pogleda na svijet i čovjeka. Jedan od njihovih velikih problema »nesretnim darom slobode« koji poziva na oslobađanje od antropoloških i društveno-političkih posljedica marksističkog razmišljanja i djelovanja koje je i danas prisutno u postkomunističkim strukturama društva i izgradnja »novoga«, etičko-religioznog i demokratskog društva. Upravo u tome leži izazov i za teologiju koja ima zadatak da u zemljama divljeg postkomunističkog liberalizma u kojem je dostojanstvo osobe i vrijednost čovjeka podređeno financijskim i ekonomskim mehanizmima funkcioniranja sistema ukaže na putove traženja pravednih rješenja, ali i pomogne crkvenoj strukturi da se u svim tim promjenama ne izgubi. Zato je potrebno i veće povjerenje vodstva Crkve u kritičku i stvaralačku snagu teologije i njeno poticanje, ali i spremnost teologa na ozbiljan i naporan rad. Slovenski je predavač naglasio da su iz crkvene perspektive gledano svećenici dosta velike žrtve sadašnjeg crkvenog i društvenog trenutka jer su razapeti između moderno-demokratskog i katoličko-hijerarhijskog sistema.

Mađar prof. dr. Andreas Mátá-Tóth i Slovak dr. Paul Miklušćak zajednički su pripremili šesto glavno predavanje »Teologija iz drugog svijeta? Regionalna

teologija u reformskim zemljama istočne /srednje Europe«. Njihova je namjera bila pokazati nužnost i mogućnost stvaranja »teologije drugoga svijeta« to jest teologije koja bi se mogla i trebala razviti na temelju iskustva življenja i djelovanja Crkve u komunističkim i postkomunističkim zemljama. Oni su područje srednjo-istočne Europe definirali kao područje sa egzistencijalnim pitanjima o izgubljenoj prošlosti i sjećanju, domovini, smislu i budućnosti uspoređujući ga sa Trnoražicom: potrebno je probuditi »uspavanu ljepoticu«. Da bi se mogla razviti originalna teološka misao koja ne bi samo kopirala zapadne teološke škole potrebna je dugotrajna priprema i prije svega »polaganost« u promišljanju. Tu bi teologiju trebalo graditi na ponovnom iščitavanju II. vatikanskog sabora iz perspektive crkvenog trenutka u tranzicijskim zemljama, promišljanju iskustva življenja u komunizmu koje bi omogućilo originalnu interpretaciju kršćanske poruke, ali i dalo smjernice za budućnost, na tražnju novih putova i uz preduvjet da Crkva uistinu bude mjesto i oaza slobode za kojom su mnogi čeznuli i još uvijek čeznu.

Sedmo glavno predavanje toga dana »Stanje ekumenizma – situacija na Balkanu i stajalište Srpske pravoslavne Crkve« održao je prof. dr. Mirko Đorđević, umirovljeni profesor na Pedagoškoj akademiji u Beogradu i glavni urednik Republike. Napominjući kako govori u svoje osobno ime predavač je istaknuo važnost Crkve u životu i povijesti srpskog naroda i države, ali i poteškoće u njenom ekumenskom otvaranju i djelovanju koje je otežano i kroz teološka promišljanja pojedinih uglednih teologa kao što je bio Justin Popović. Pravoslavna crkva, prožeta filetizmom, mora više poraditi na ekumenskom duhu na temelju kristološke misli. Za pravoslavnu Crkvu u Srbiji pitanje je kako ići dalje putovima ekumenizma nakon događaja »u Srebrenici, Sarajevu i na Kosovu«.

Nakon prijema na kojem je u ime mariborskog biskupa dr. Franca Krambergera sve sudionike pozdravio pomoćni mariborski biskup dr. Anton Stres uslijedio je popodnevni radni dio sa plenarnom diskusijom na temu »Teologija između moći totalitarizma i izazova globalizacije«. U radu su predstavnici pojedinih postkomunističkih zemalja govorili o iskustvima i stanju teologije, Crkve i društva u njihovim sredinama. U večernjim satima bilo je organizirano razgledanje grada, a nakon toga je slavljena euharistija u mariborskoj stolnici. Slavlje je predvodio dr. Franc Rodé, nadbiskup i metropolita ljubljanski, a propovijedao je dr. Anton Stres, pomoćni mariborski biskup.

Posljednji dan simpozija, srijeda 29. kolovoza, započeo je skupom članova EDKT na kojem je podneseno izvješće o proteklom trogodišnjem radu, financijsko izvješće, diskutirane su razne teme i naposljetku je izabrano novo vodstvo. Za predsjednika u slijedećem razdoblju izabran je prof. dr. Leo Karrer, pastoralni teolog iz Fribourga koji je između ostalog obećao nastavak suradnje i razgovora s čelnim ljudima Kongregacije za nauk vjere o važnim pitanjima teologije i rada samih teologa.

Simpozij je završio osmim glavnim predavanjem »Teološki impulsi za duhovnu i europsku orijentaciju Europe na razmeđu istoka i zapada« koje je u svečanoj auli Karl-Franzen Sveučilišta u Grazu održao kardinal Karl Lehmann, biskup Mainza i predsjednik Njemačke biskupske konferencije. Kardinal Lehmann je u svom predavanju pozvao sve kršćane u Europi na veće angažiranje kada su u pitanju ljudsko dostojanstvo i temeljne vrednote. Što se pak situacije u Crkvi tiče založio se za kraj polariziranja i međusobnih sukobljavanja, ali i ravnodušnosti. Ono što sve treba povezivati jest zajedničko zalaganje za »središte« – za prevodenje i provođenje evanđeoskog poziva u sadašnjosti. U traženju oživotvorenja toga »središta« legitimno je postojanje teološkog pluralizma, ali ono što danas nedostaje jest snaga posredovanja između različitih pozicija i sposobnost za susretanje sa drugačijim i različitim pozicijama. Njegova je želja da u Crkvi i u odnosu između učiteljstva i teologa bude prisutno više sučeljavanja, bistrenja mišljenja, ali u duhu međusobnog poštivanja i uvažavanja, kao i više hrabrosti kada se o takvim slučajevima radi. Istovremeno teologija ne smije zaboraviti da je njeno izvorište u Crkvi, premda joj se mora osigurati relativna samostalnost u radu i to upravo zbog toga što teologija ne služi isključivo odgoju suradnika u crkvenim službama. Odgoj svećeničkih kandidata ne može biti jedini kriterij za to kako se i gdje teologija javlja kao znanost. Pozvao je teologe da budu prisutni u otvorenim diskusijama, označio je »šansom« prisutnost teologije na državnim sveučilištima, napomenuo je da je funkcija i učiteljstva i teologije prenošenje vjere. Kao važnu činjenicu njemački je biskup, i sam poznati teolog, istaknuo potrebu da teologija u današnjem fragmentarnom znanstvenom svijetu nudi odgovor o cjelini i smislu. Na kraju svog predavanja kardinal je zaključio da je nakon 1945. težište u promišljanjima i životu Crkve i teologije prebačeno na područje zapadne Europe i pri tome istaknuo: »Moramo iznova učiti da slavenski svijet jednakopravno i jednako izvorno pripada temeljima i stupovima Europe«.

Europsko društvo za katoličku teologiju osnovano je 1989. i broji više od tisuću i sto članova, teologa i teologinja iz cijele Europe. Pokretač i utemeljitelj društva je prof. dr. Peter Hünermann. Svrha ovoga društva jest poticanje teološke znanosti i istraživanja na Europskom nivou i poticanje integracijskih procesa u Europi kroz intenzivne kontakte te se zauzima za odgovarajuće perspektive i strategije u sadašnjoj diskusiji oko teologije kao sveučilišne znanosti. U isto vrijeme pomaže teolozima koji se nalaze u poteškoćama sa crkvenim i državnim institucijama. EDKT izdaje i svoj stručni časopis »Bulletin ET«. Organizirano je po nacionalnim sekcijama (za sada njih šesnaest) među kojima je i Hrvatska sekcija koju su osnovali pokojni profesori sa KBF-a Sveučilišta u Zagrebu Vjekoslav Bajsić, Tomislav Šagi-Bunić, Marijan Valković, te prof. dr. Stjepan Kušar. Sekcija danas broji oko više od dvadeset članova.